

УДК 37.035:316.46:378

DOI <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2021.4.2.20>

О. І. ШАМАНСЬКА

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри педагогіки, професійної освіти та управління освітніми закладами,

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського,

м. Вінниця, Україна

Електронна пошта: Shamanskalena@gmail.com

<http://orcid.org/0000-0002-2677-8983>

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ У КАНАДІ ТА ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ: ІСТОРИКО-ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ

У статті досліджено тенденції розвитку освіти дорослих у Канаді та Великій Британії, враховуючи історичний аспект. Визначено, що освіту дорослих слід розглядати як важливу складову частину неперервної освіти. У статті також обґрунтовано, що в Канаді та Великій Британії спостерігається ґрунтовна законодавча підтримка з боку держави в напрямку освіти дорослих. У досліджуваних країнах створена розгалужена законодавча база освіти дорослих, що охоплює її різноманітні складові частини та аспекти. Проведені дослідження показали, що у 1997 році зменшення урядової підтримки у фінансуванні освіти дорослих, затвердженої наказом консерваторів під назвою «Bill 160», викликало незадоволення дорослих учнів та привело до створення першої в Канаді Асоціації дорослих студентів Торонто, а саме «Toronto Adult Students Association». Автором визначено, що в Канаді реформою освіти дорослих передбачено розвиток доступної, розгалуженої, інтегрованої та гнучкої системи освіти дорослих. Така система надає безліч можливостей для навчання дорослої людини, а також забезпечує професійну підготовку канадців у будь-який момент, коли вони її потребуватимуть. При цьому особлива увага надається підготовці та перекваліфікації кадрів на робочому місці. Це забезпечує досить широкий спектр можливостей для зменшення безробіття. А концепція компетентності розглядається як ключ до підвищення продуктивності праці, економічного зростання та ефективної зайнятості. Визначено, що серед європейських країн лідером у поширенні професійного навчання, тобто освіти дорослих, є Велика Британія. Освіта дорослих у Великій Британії є одним із пріоритетів державної політики, ґрунтується на давніх історичних традиціях, високоякісних показниках, ґрунтовних науково-педагогічних дослідженнях, а практика реалізації довела свою дієвість та ефективність. Автором також обґрунтовано, що у другій половині ХХ ст. у Великій Британії видається значна кількість законів, що стосувалися освіти дорослих. Відповідно до цього уряд Великої Британії ухвалив досить широкий спектр законів про освіту дорослих.

Ключові слова: неперервна освіта, освіта дорослих у Канаді та Великій Британії, історичний аспект, розвиток особистості.

Вступ. У сучасних умовах соціально-економічної трансформації неперервна освіта виступає основою всебічного розвитку особистості, а також поступальною складовою частиною зростання її творчого та професійного потенціалу. Неперервна освіта є інтегральною частиною життєдіяльності особистості та умовою постійного розвитку індивідуального досвіду людини. Категорія неперервної освіти висвітлюється як важливий соціально-педагогічний принцип, що відображає сучасну тенденцію формування освіти як цілісної системи. Така система спрямована на розвиток самої особистості та містить умову соціального розвитку. Таким чином, йдеться про сучасний та інноваційний погляд на освіту та підхід до розуміння її важливості в житті особистості.

Постановка проблеми. Проведені дослідження показали, що освіту дорослих слід розглядати як важливий складник неперервної освіти. Комплекс проблем, пов'язаних з її функціонуванням, має специфіку, що зумовлена особливостями контингенту тих, хто навчається, а також своєрідністю поставлених завдань. Зростаюча значущість освіти дорослих – це загально-визнаний факт. У світі немає країни, яка не була б певним чином зобов'язана власному розвитку технологічним, соціально-економічним, культурним розвитком. Так само як і немає країни, яка б не пов'язувала власне майбутнє з її подальшим розвитком через процес неперервної освіти чи освіти протягом життя.

Аналіз попередніх досліджень. У контексті дослідження викликають інтерес праці нау-

ковців, які безпосередньо чи опосередковано торкаються питань освіти дорослих (Ю. Брандбура, С. Коваленко, Л. Клочко, Н. Колосова, Л. Лук'янова, О. Топоркова та інші). Також заслуговують уваги наукові праці закордонних вчених (П. Джарвіс (P. Jarvis), В. Коновей (W. Conaway), Д. Давіс (D. Davies), Т. Несбіт (T. Nesbit), Г. Селман (G. Selman)), праці яких присвячені таким проблемам, як формування ефективної системи освіти дорослих у Канаді та Великій Британії, історичний аспект становлення та розвиток системи освіти дорослих Канади та Великої Британії, дослідження та сутнісний аналіз таких понять, як «освіта протягом життя» та «відкрите навчання». У Великій Британії вплинули ідеї дистанційного навчання та навчання дорослих К. Роджерса (K. Rogers), М. Ноулза, вчених із Ноттінгемського університету, П. Джарвіса (P. Jarvis), С. Хоула (S. Haul), А. Тафа (A. Taifa) та інших.

Метою статті є дослідження становлення та розвитку освіти дорослих у Канаді та Великій Британії із урахуванням історико-порівняльного аспекту.

Результати та дискусії. У сучасних умовах суспільного розвитку стрімкі зміни, які відбуваються в суспільстві, сприяють процесу уявлення та сприйняття традиційної освіти. При цьому важливим детермінантом розвитку економіки є саме неперервна освіта. Досить важливою проблемою майбутнього спеціаліста є постійне опанування нових знань, особистісний розвиток, професійне зростання, а також вдосконалення протягом життя.

В умовах постійних змін освіта дорослих є невід'ємною складовою частиною неперервної освіти. Відповідно, головним суб'єктом у цій системі виступає доросла особистість, основними характеристиками якої є усвідомлення себе як цілісної та самостійної особистості, володіння певним життєвим, професійним і соціальним досвідом. Дорослі, які навчаються, мають різні рівні освіти, потреби та інтереси. Такий ресурс є основою для формування індивідуальної освітньої стратегії. Результатом такої стратегії має стати внутрішня мотивація, що сприяє досягненню особистісних і професійних цілей дорослої людини.

Освіта дорослих у Великій Британії «є одним із пріоритетів державної політики, ґрунтується

на давніх історичних традиціях, високоякісних показниках, ґрунтовних науково-педагогічних дослідженнях, а практика реалізації довела свою дієвість та ефективність» [Коваленко : 2015].

Проведений аналіз показав, що концепцію неперервної освіти офіційно представив П. Ленгранд на Раді міжнародного комітету ЮНЕСКО з питань розвитку освіти дорослих (1965 р.), а науково обґрунтував цю проблему Ф. Кумбс у книзі «Криза освіти у сучасному світі» (1969 р.). Обговорення ідеї неперервної освіти дорослих зумовило виникнення у 1971 р. Міжнародної комісії з розвитку освіти, яка пропонує впроваджувати освіту протягом життя. Пізніше в документах ЮНЕСКО було опубліковано доповідь Е. Фора («Learning to Be» («Навчитися жити»)) (1972 р.). Автор наголошує, що для провадження успішної професійної діяльності недостатньо формальної освіти. Тобто неперервну освіту було визнано основним принципом і стратегією освітніх реформ. Відповідно до цього Рада Керівників Інституту Освіти ЮНЕСКО (UIE) затвердила новий напрям розвитку навчання протягом усього життя [Medel-Aconuevo : 2001].

У другій половині ХХ ст. У Великій Британії видається значна кількість законів, що стосувалися освіти дорослих. Відповідно до цього уряд Великої Британії ухвалив низку законів про освіту дорослих. Міністру праці було доручено здійснювати державний контроль за цим соціальним інститутом. Цей період розвитку концепції неперервної освіти у Великій Британії О. Топоркова визначає як етап зміни пріоритетів освіти дорослих. Погляди дослідниці ґрунтуються на тому, що у цей час відбулася централізація управління освітою дорослих, знизилася значення гуманітарної освіти [Топоркова : 2007].

Аналіз наукової літератури показав використання досить великої кількості термінів, які застосовуються для визначення змісту концепції неперервної освіти у Великій Британії, серед яких: «неперервна освіта» (continuing education), «неперервне навчання», «андрагогіка» (andragogy, andragogics, andragology), «періодична освіта» (recurrent education), «освіта дорослих» (adult education), «додаткова освіта дорослих», «постійна освіта» (permanent education), «педагогіка дорослих»

(adult pedagogy), «навчання 69 протягом життя» (lifelong learning), «відкрите навчання» (open learning), «подальша освіта» (further education) [Топоркова : 2007].

Водночас слід також відмітити, що термін «освіта дорослих» у Великій Британії на початку свого існування та подальшого розвитку визначався як «освітня компенсація знань людини» та розвивався у двох напрямках: гуманітарному і отримання професійної додаткової освіти. П. Джарвіс стверджує, що англійські вчені послуговуються переважно терміном «освіта протягом життя» (lifelong learning) на противагу термінам «андрагогіка», «освіта дорослих» та «навчання дорослих» [Jarvis : 2004]. Натомість в освітньому просторі Великої Британії часто використовується термін «відкрите навчання» (open learning).

За науковими дослідженнями вченого П. Джарвіса, навчальний процес дорослих слід розглядати як процес, який починається в той момент, коли виникає невідповідність між минулим досвідом і розумінням наявної ситуації. У разі, якщо такої невідповідності не виникає, новий досвід лише підкріплює минулий досвід людини. Водночас лекція ж як форма організації навчального процесу являє собою системну інформацію, яка спонукає слухача до самостійного мислення й допомагає йому усвідомити об'єктивні закономірності [Jarvis : 1995].

Одним із головних університетів Великої Британії, що розвивали ідею освіти дорослих, став Відкритий університет (The Open University). Проведені дослідження свідчать, що 70% студентів цього університету складають люди віком 30–49 років. Так, у цей період набуває сили новий виток розвитку дистанційного навчання. Дослідження свідчать, що у 1970-х рр. у Великій Британії уплинули ідеї дистанційного навчання та навчання дорослих К. Роджерса, М. Ноулза, вчених із Ноттінгемського університету, П. Джарвіса, С. Хоула, А. Тафа й інших. На їхню думку, найважливішою андрагогічною ознакою та результатом зрілості людини є її самокерованість. Виявляється ця властивість як потреба дорослого студента в самореалізації та у визнанні його як відповідального за власний вибір і рішення, передусім у сфері навчання [Conaway : 2009].

Слід також зазначити, що в кінці 70-х рр. механізм державного регулювання системи освіти дорослих Великої Британії зазнав досить потужних змін. Ці зміни стосуються складової частини науково-технічного прогресу загальної економічної кризи на фоні переходу країни до системи вільних ринкових відносин. Ідеологічна платформа консервативної партії на чолі з М. Тетчер (1979–1992 рр.) базувалася на законах вільних ринкових відносин у тому числі і в галузі освіти дорослих. Це означало підтримку здорової конкуренції між провайдерами освітніх послуг та посилення влади центрального уряду в системі управління освітою.

У 1983 р. на основі «відкритих технологій» урядова Комісія з кадрового забезпечення Великої Британії розробила проект ефективного навчання дорослих, які потребують перекваліфікації та подолання бар'єрів у навчанні, а саме «Програму відкритих технологій» («the Open Tech programme»). Зокрема, подоланню психологічних бар'єрів сприяла програма «Навчитися вчитись» («Learning-tolearn»).

Д. Девіс звернув увагу на розширення освітнього і соціологічного контексту та виділив інноваційні процеси, які відбулися в освітній сфері Великої Британії з початку 1980-х рр. Серед них [Davies : 1999]: поширення навчання, спрямованого на студента, та використання діяльнісного навчання; розвиток «відкритих систем» і рух від «закритої» до «відкритої» системи, від педагогіки до андрагогіки; зростання можливостей незалежного навчання; орієнтація більшою мірою на результати навчання студента, а не передачу знань викладачем; визначення практики навчання і досвіду як головних джерел засвоєння знань.

У більшості університетах Великої Британії були засновані центри навчання протягом життя. У таких центрах пропонувалися академічні курси різних форм навчання і пропагувалася ідея автономного формування знань на противагу класичному, а саме передавання знань від викладача до студента.

В урядовому інформаційному документі щодо питань неперервної освіти (1998 р.) на той час міністр освіти і праці Великої Британії Д. Бланкетт зазначав, що для вирішення складних завдань, які ставить суспільство інформації і комунікації, потрібно повернути громадян до

освіти протягом життя, аби вони розкрили свій потенціал на користь нації [Топоркова : 2007].

У XXI столітті у Великій Британії невід'ємною складовою частиною освітнього процесу у вищій школі стає міждисциплінарний підхід. Такий підхід охоплює актуальні питання з різних галузей знань. Сформований підхід викликаний потребою комплексного вирішення суспільних проблем, а також, як зауважує І. Брандibuра, яка вивчала професійну підготовку фахівців з політології, «інтегруючим потенціалом сучасних технологій». Науковець вказує на взаємодію політології з природничими науками, що можуть використовувати дорослі учні, набуваючи додаткову спеціальність. [Брандibuра : 2018].

Одним із найбільших провайдерів у сфері навчання дорослих у Великій Британії є освітня Асоціація працівників (WEA – The Workers' Educational Association). Асоціація забезпечує локальні курси для дорослих у громадах в Англії та Шотландії. Так, у Уельсі функціонує автономний підрозділ асоціації WEA Cymru. Загалом WEA охоплює велику кількість дорослих учнів. Наприклад, у 2015–2016 рр. Було проведено понад 8000 курсів, організованих у 1800 місцевих громадських закладах, що дозволило значно наблизити освітні послуги до конкретних споживачів. Сформована асоціація підтримується урядом через агенцію з нагляду за фінансуванням в Англії, а в Шотландії – виконавчими та місцевими органами влади Шотландії. Також асоціація частково фінансується слухачами за деякі курси, проведення лотереї та за рахунок інших джерел [Лук'янова : 2015].

Проведені дослідження показали, що у 1997 році зменшення урядової підтримки у фінансуванні освіти дорослих, затвердженої наказом консерваторів під назвою «Bill 160», викликало незадоволення дорослих учнів та привело до створення першої в Канаді Асоціації дорослих студентів Торонто, а саме «Toronto Adult Students Association». Зокрема, місією Асоціації дорослих студентів Торонто стало:

- надання дорослим допомоги в досягненні особистих та академічних цілей;
- пропагування народної системи освіти з підкресленням її неперервного характеру;

- поважне ставлення до різного соціального стану дорослих учнів;

- посилення громадського партнерства і кооперації;

- створення Студентського ресурсного центру (Student Resource Centre), в якому усі дорослі могли отримати доступ до комп'ютерів, методичної літератури, інформації щодо поточних освітніх послуг та проектів [Selman : 1998].

Водночас у Канаді реформою освіти дорослих передбачено розвиток доступної, розгалуженої, інтегрованої та гнучкої системи освіти дорослих. Така система надає безліч можливостей для навчання дорослої людини, а також забезпечує професійну підготовку канадців у будь-який момент, коли вони її потребуватимуть. При цьому особлива увага надається підготовці та перекваліфікації кадрів на робочому місці. Це забезпечує досить широкий спектр можливостей для зменшення безробіття. А концепція компетентності розглядається як ключ до підвищення продуктивності праці, економічного зростання та ефективної зайнятості [Nesbit : 2013].

Висновки. Таким чином, Західна Європа поглибила свої знання і вдосконалила свої професійні навички для здійснення професійної діяльності, що стало ефективним поштовхом для формування концепції «навчання протягом життя». Дослідження показали, що вже до початку XX століття у Великій Британії зберігалася традиція децентралізації управління освітою дорослих. Сформований у 1944 році Закон «Про освіту» передбачав урегулювання освіти дорослих у Великій Британії на 2 рівнях: центральному, через Департамент освіти і науки, та місцевому, через місцеві органи управління освітою, який переважав в управлінні освітою дорослих. Теперішня модель та система державного управління освітою дорослих характеризується посиленням централізації управління освітою та поступовим відхиленням від децентралізації. При цьому спостерігається ґрунтовна законодавча підтримка з боку як Канади, так і Великої Британії. У досліджуваних країнах створена розгалужена законодавча база освіти дорослих, що охоплює її різноманітні складові частини та аспекти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Брандибура Ю. Професійна підготовка фахівців з політології: досвід Англії та Уельсу : монографія. Львів : ВД: Панорама, 2018. 152 с.
2. Коваленко С. М., Ключко Л. І. Особливості сучасних реформ щодо регулювання освіти дорослих в Англії. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. № 6(50). 2015. С. 404–413.
3. Колосова Н. А. Образование взрослых – ключ к XXI веку. URL : http://pi.sfedu.ru/university/publish/pednauka/2003_1/03kolosova.htm.
4. Лук'янова Л. Неперервна освіта впродовж життя: історичний огляд, сучасні реалії. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Сер : Педагогіка*. Мелітополь, 2015. № 2. С. 187–192.
5. Топоркова О. В. Перспективы развития дополнительного образования взрослых в Великобритании в XXI веке. *Известия Волг.ГТУ*. Волгоград, 2006. № 8. С. 163–165.
6. Топоркова О. В. Развитие дополнительного образования взрослых в Великобритании : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Волгоград, 2007. 237 с.
7. Conaway W. *Andragogy : Does One Size Fit All? A Study to Determine the Applicability of Andragogical Principles to Adult Learners of All Ages*: Dissert. for the Degree of Doctor of Philosophy. Walden University, 2009. 145 p.
8. Davies D. *Managing change through curriculum innovation (building a Network of Learning: beyond the boundary)* : Dissert. ...for the Degree of Doctor of Philosophy. Middlesex University, 1999. 488 p.
9. HEFCE publications in 2001. URL : http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/2010.0202100434/http://www.hefce.ac.uk/pubs/hefce/2002/02_01.htm.
10. Jarvis P. *Adult and Continuing Education: Theory and Practice*. London : Routledge, 1995. XV. 302 p.
11. Jarvis P. *Adult Education and Lifelong Learning. Theory and practice*. London : Routledge, 2004. 374 p.
12. Manpower Services Commission. *An 'Open Tech' Programme, A Consultative Document* Sheffield: MSC, 1981. 17 p.
13. Medel-Aconuevo C. *Revisiting Lifelong Learning for the 21st Century*. UNESCO Institute for Education. 2001. URL : <http://www.unesco.org/education/uiel/publications/uiestud28.shtml>.
14. Nesbit, T., Brigham, S.M., Taber, N., & Gibb, T. *Building on critical traditions: Adult education and learning in Canada*. Toronto : Thompson Pub., 2013. 326 p.
15. Selman, G., & Dampier, P. *The foundations of adult education in Canada*. Toronto : Thompson Educational Publishing, Inc., 1998. 380 p.

REFERENCES

1. Brandybura, Yu. (2018). *Profesiina pidhotovka fakhivtsiv z politolohii: dosvid Anhlii ta Uelsu*. [Professional preparation of specialists in political science: experience of England and Wales]. Lviv.
2. Kovalenko, S. M., Klochko, L. I. (2015). *Osoblyvosti suchasnykh reform shchodo rehuliuвання osvity doroslykh v Anhlii*. [Features of modern reforms in relation to adjusting of adult education in England].
3. Kolosova, N. A. (2018). *Obrazovanye vzroslykh – kliuch k XI veku*. [Adult Education is the key to the XXI century]. Kyiv.
4. Lukianova, L. (2015). *Neperervna osvita vprodovzh zhyttia: istorychnyi ohliad, suchasni realii*. [Continuous education during life: historical review, modern realities]. Melitopol.
5. Toporkova, O. V. (2006). *Perspektivy razvitiya dopolnitel'nogo obrazovaniya vzroslykh v Velikobritanii v XXI veke*. [Prospects of development of adult education in Great Britain in a XXI century]. Volgograd.
6. Toporkova, O. V. (2007). *Razvitie dopolnitel'nogo obrazovaniya vzroslykh v Velikobritanii*. [Development of additional adult education in Great Britain]. Volgograd.
7. Conaway, W. (2009). *Androhohika Odyn Rozmir Vidpovidaie Vsomu? Vyvchennia, shchob Vyznachyty Zastosovnist Pryntsyviv Androhohiky do Doroslykh Uchniv Vsoho*. [Andragogy Does One Size Fit All? A Study to Determine the Applicability of Andragogical Principles to Adult Learners of All].
8. Davies, D. (1999). *Kerivna zmina cherez novovvedennia (uchbovoho planu, budivelne Merezhu navchannia)*. [Managing change through curriculum innovation (building a Network of Learning: beyond the boundary)].
9. HEFCE publications in 2001 http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/2010.0202100434/http://www.hefce.ac.uk/pubs/hefce/2002/02_01.htm.
10. Jarvis, P. (1995). *Osvita doroslykh*. [Adult and Continuing Education]. London.
11. Jarvis, P. (2004). *Osvita doroslykh ta navchannia vprodovzh zhyttia*. [Adult Education and Lifelong Learning] London.
12. *Manpower Services Commission*. (1981). *An 'Open Tech' Programme, A Consultative Document* Sheffield.
13. Medel-Aconuevo, C. (2001). *Navchannia vprodovzh zhyttia u 21-mu Stolitti*. [Revisiting Lifelong Learning for the 21st Century].
14. Nesbit, T., Brigham, S.M., Taber, N., & Gibb, T. (2013). *Building on critical traditions: Adult education and learning in Canada*. Toronto : Thompson Pub.
15. Selman, G., & Dampier, P. (1998). *The foundations of adult education in Canada*. Toronto : Thompson Educational Publishing, Inc.

O. I. SHAMANSKA

*Candidate of Economic Science, Associate Professor,
Senior Lecturer at the Department of Pedagogy,
Professional Education and Management of Educational Establishments,
Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University,
Vinnitsia, Ukraine
E-mail: Shamanskalena@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-2677-8983>*

**THE FEATURES OF ADULT EDUCATION IN CANADA AND GREAT BRITAIN:
HISTORICAL ASPECT**

The article determines the features of adult education in Canada and Great Britain including the historical aspect of development. In general the adult education is the important part of continuous education. Among European countries Great Britain and Denmark are the leaders in distribution of professional studies and adult educations. There have been created new programs and projects of international educational processes supporting in these countries. In such projects considerable attention is paid to planning and training of adult individuals. At the same time, the adult education in Great Britain is one of priorities of public policy and bases on old historical traditions, high-quality indexes, sound scientifically-pedagogical researches, and practice of realization led to the effectiveness. The analysis of scientific literature showed that there have been used plenty of terms of continuous education conception in Great Britain, among them continuing education, andragogy, andragogics, andragology, recurrent education, adult education, permanent education, adult pedagogy, lifelong learning, open learning, and further education. The Open University became one of main universities of Great Britain that developed the idea of adult education. The author also admitted, that at the end of 70th the mechanism of government control of adult education system in Great Britain changed enough. These changes touched the part of scientific and technical progress of general economic crisis on a background passing of the country to the system of free market relations. At the same time, in majority universities of Great Britain there were founded centers of adult education. Such centers proposed the academic courses of different forms of studies and offered the ideas of forming knowledge in a counterbalance classic and called as transferring of knowledge from a teacher to the student. Thus, there is the gradual passing to the mixed type of management of adult education named as decentralized centralism. There is the effectiveness legislative support from the side of the state in Canada and Great Britain. At the same time, in these countries the government created the legislative base of adult education with different various of aspects.

Key words: adult education, adult education in Canada and Great Britain, historical aspect, management of education.